

Ніч перед Різдвом (скорочено)

Микола Гоголь

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Останній день перед Різдвом минув. Настала зимова ніч, на небі з'явився місяць, але колядники попід вікна ще не ходили. З димаря одної хати посунув дим, разом з яким вилетіла відьма на мітлі. Вона знялася високо вгору і збирала у рукав зірки. З іншого боку з'явився чорт, якому останню ніч залишилося вештатись по білому світу. Завтра мало бути Різдво, тож чорт, підібгавши хвоста, мав ховатися до свого барлога. А сьогодні він ухопив руками місяць, хоч добряче попикся, і сховав до кишені.

Чорт украв місяць ось чому. Він знав, що багатого козака Чуба не буде вдома, тож до його дочки, напевно, прийде коваль Вакула. Цього коваля чорт ненавидів найбільше, бо Вакула був ще й художником і намалював на церковній стіні картину страшного суду. На ній переляканий чорт кидався на всі боки, передчуваючи свою гибель, а грішники били й ганяли його всім, що під руку трапилось. З того часу, як Вакула працював над цією картиною, чорт запрявся мститися ковалеві.

Укравши місяць і зробивши непроглядну темряву, чорт надіявся, що ледачий Чуб залишиться вдома, тож Вакула не зможе прийти до красуні Оксани. Зробивши капость, чорт підкотився до відьми і заходився нашіптувати те саме, що звичайно нашіптують усієї жіночій породі.

Тим часом козак Чуб разом зі своїм кумом Панасом вирішували, чи йти в гості до дяка. Чоловіки знали, що там буде добра п'ятка, тож вирішили піти. Вийшовши надвір, вони помітили, що місяця нема. Чуб, опинившись у темряві, захотів полежати вдома на лежанці і покурити спокійно люльку. Та коли кум сказав, що можна залишитися вдома, Чуб твердо вирішив йти. Обидва куми подалися в дорогу.

Оксана, залишившись сама, довго чепурилася та вихилялася перед дзеркалом і не могла намілюватися з себе. Дівчині не минуло ще й 17 років, а в цілому селі тільки й мови було, що про неї. Парубки гуртом проголосили, що кращої дівки й не було ще ніколи і не буде ніколи на селі. Оксана була вередлива, як красуня. Парубки ганялися за нею юрбами, але, втративши терпець, залицялися до інших, не таких примхливих. Один тільки коваль був упертий і не кидав свого залицяння. Оксана мала чорні брови та очі, кирпичний ніс, довгі чорні коси.

Спершу дівчина говорила собі, що вона некрасива, а потім вирішила, що гарна, і принесла велику радість тому, хто стане її чоловіком. Коваль тихо зайшов до неї в хату і дивувався, що Оксана не може нахвалитися собою. Вона вихваляла своє убрання, коли раптом обернулася і побачила коваля. Оксана суворо зупинилася перед ним, а Вакула і руки опустил. Дівчина почала сварити його за те, що прийшов, а потім спитала, чи

готова її скриня. Вакула пообіцяв, що зробить для неї найкращу. Він сів біля Оксани, спитав, чи можна її поцілувати, пригорнув дівчину до себе, але Оксана відіпхнула його. Коваль зажурився, що дівчина не любить його. Тут вона піднесла дзеркало й знову почала перед ним чепуритися. Потім Оксана спитала, чи правда, що його мати відьма. Дівчина засміялася і сказала, що її батько (він був вдовець) може одружитися з матір'ю Вакули. Згодом Оксана почала глузувати з хлопця, говорячи, що чекає на дівчат і парубків, з якими їй буде веселіше, ніж з Вакулою. Коли хтось постукав у двері і сказав "Відчини!", коваль вирішив вийти і побити першого ж хлопця, який нагодиться.

Тим часом відьма і чорт добре змерзли, тому влетіли через димар до просторої печі. Відьма відсунула тихенько затулку, щоб глянути, чи не наскликав син її, Вакула, до хати гостей, та, побачивши, що нікого не було, вилізла з печі.

Мати коваля Вакули мала не більше як 40 літ. Вона була ні гарна, ні погана з себе, однак вміла причаровувати до себе найстатечніших козаків. До неї вчашали і голова, і дяк Йосип Никифорович (звісно, коли дячихи не було дома), і козак Корній Чуб, і козак Касян Свербигуз. І жодному з них і на думку не спадало, що в нього є суперник. У церкві Солоха вклонялась кожному з них, і кожний думав, що вона вклоняється тільки йому.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Солоха була найпривітніша до козака Чуба, бо удівець мав завжди 8 скирт хліба, дві пари добрих волів, корову, товстого бугая, цапа, індичок. В скринях у Чуба було багато полотна, жупанів та старовинних кунтушів із золотими галунами: покійна жінка його була чепуруха. Солоха не від того була, щоб приєднати все це до свого хазяйства. А щоб яким-небудь способом син її Вакула не під'їхав до його дочки та не встиг прибрати все собі, вона почала робити так, щоб Чуб і коваль часто сварилися. Подекуди старі баби балакали, що Солоха відьма, а Кизяколупенків парубок бачив у неї ззаду хвіст. Але всі поважні козаки махали руками, коли чули такі розмови, і казали, що баби брешуть.

Вилізши з печі та причепурившись, Солоха, почала прибирати та ставити все на своє місце, але мішків, які приніс Вакула, не чіпала: сам приніс, то нехай сам і винесе! Чорт, тимчасом, коли ще влітав у димар, якимось ненавмисно обернувшись, побачив Чуба під руку з кумом, вже далеко від хати. Умить вилетів він з печі, перебіг їм дорогу та й почав розкидати з усіх боків кучугури замерзлого снігу. Потім чорт полетів знову в димар, буди цілком певний, що Чуб повернеться разом з кумом назад.

Чуб з кумом довго шукали дорогу крізь хуртовину. Коли вони трохи розійшлися, кум натрапив просто на шинок. Ця знахідка так його втішила, що він забув про Чуба, який залишився на вулиці. Побачивши, що кум не з'являється, Чуб вирішив іти сам. Трохи пройшовши, побачив він свою хату і почав стукати, щоб дочка відчинила. Та тут вийшов Вакула і спитав, чого треба. Чуб упізнав голос коваля і подумав: "До моєї хати не забреде коваль". Тож Чуб вдав, що ходить колядувати попід вікна. Вакула крикнув, щоб забирався, а потім Чуб відчув преболючий удар у плече. Тоді Чуб подумав, що раз

Вакула тут, то можна навідатися до Солохи. Приємність, яку він сподівався мати при побаченні з Солохою, зменшувала трохи біль і робила невідчутним навіть мороз.

У той час, коли чорт літав з димаря і потім знову в димар, він не помітив, як місяць утік на небо. Все освітілося. Заметілі наче й не було. Юрби парубків і дівчат показалися з мішками. Рідко під якою хатою не товпилися колядники.

Купи дівчат з мішками вдерлися до хати Чуба і обступили Оксану. Крик, регіт, балачки приголомшили коваля. Всі наввипередки поспішали розказати красуні щонебудь нове, викладали з мішків і хвалилися наколядованим. Оксана, задоволена і рада, щебетала то з тією, то з тією і реготала, не вгаваючи. У Одарки вона побачила нові черевики і сказала, що їй нема кому дістати такі гарні. Тоді Вакула сказав, що дістане Оксані такі черевики, що мало яка й панночка носить. Дівчина згорда глянула на нього і сказала: "Подивлюсь я, де ти дістанеш такі черевики, які могла б я надіти на свою ногу. Хіба принесеш ті самі, що носить цариця". А тоді Оксана при всіх дала слово, що коли коваль Вакула принесе ті самі черевики, які носить цариця, то вона зараз-таки вийде за нього заміж.

Чорт тимчасом цілував Солосі руку, а вона любила, коли біля неї упали. Раптом почувся стукіт і голос кремезного голови. Солоха побігла відчиняти двері, а спритний чорт вліз у мішок, що лежав долі. Голова сказав, що не пішов до дяка на гостину, бо знялася заметіль; а побачивши світло в її хаті, завернув до неї. Та раптом у двері знову загрюкало і почувся голос дяка. Солоха сховала огрядного гостя у найбільший мішок, висипавши перед цим вугілля з мішка в кадовб.

Дяк увійшов і сказав, що у нього не було нікого, тому скористався нагодою і прийшов до неї. Він почав залицятися до Солохи, торкаючись її руки, шиї, та раптом у двері застукало й почувся голос козака Чуба. Дяк налякався, щоб не дізналась його половина, що він навідує Солоху. Він попросив сховати його, і Солоха висипала вугілля в кадовб з другого мішка, а не дуже тілистий дяк заліз у нього.

Чуб привітався і попросив налити йому горілки. Та знадвору почувся голос: "Відчини!". То прийшов Вакула. Солоха налякалася і дала знак Чубові лізти в той самий мішок, в якому вже сидів дяк. Бідолашний дяк не смів навіть кашлянути, чи закректати з болю, коли сів йому майже на голову важкий дядько та примостив свої намерзлі чоботи по обидва боки його скронь.

Коваль увійшов, не кажучи й слова, не скидаючи шапки, і майже повалився на лавку. Помітно було, що він у дуже поганому настрої. У той саме час, як Солоха зачиняла за ним двері, хтось постукав ізнову. То був козак Свербигуз. Солоха вивела його на город, щоб вислухати все те, що він мав їй сказати.

Вакула вирішив прибрати мішки, бо завтра свято. Він бадьоро завдав собі на плечі мішки, що їх не понесли б і двоє дужих чоловіків.

На вулиці уже були юрби колядників. Парубки жартували й казилися досхочу. Через маленькі вікна старі бабусі і дідусі висували колядникам ковбаси, пироги.

Вийшовши надвір, Вакула спинився зі своїми мішками, бо йому почувся голос Оксани. Він кинув мішки на землю, а з найменшим пішов до гурту. Продерся коваль

крізь натовп і став коло неї. Оксана посміялася з його маленького мішка, мовляв, мало наколядував, а потім спитала, чи вже роздобув ті черевички, які носить цариця. Дівчина побігла з гуртом дівчат, а коваль стояв на одному місці як вкопаний. Нарешті він промовив, що більше не може терпіти, пора покінчити з усім. Хлопець вирішив піти втопитися в ополонці. Він наздогнав Оксану, попросився і сказав, що вона його більше не побачить. Красуня була ніби здивована, хотіла щось сказати, але коваль махнув рукою й побіг геть. Парубки говорили, що Вакула збожеволів.

Коваль тимчасом, пробігши кілька вулиць, спинився передихнути. Думку покінчити з життям замінила ідея піти попросити поради у запорожця Пузатого Пацюка. Говорили, що Пацюк знає всіх чортів і все зробить, що тільки схоче. Струснувши мішком, у якому був чорт, Вакула пішов до Пацюка, який був колись запорожцем. Вже 10–15 років він жив у Диканьці. На зріст був невеликий, але вшир був досить важкий. Коли хтось хворів, то йшов до Пацюка; а Пацюкові досить було тільки пошептати кілька слів, і недугу наче рукою хто знімав. Останнім часом його рідко бачили де-небудь. Причиною цього була, можливо, лінь, а можливо, й те, що пролазити в двері ставало йому з кожним роком тяжче.

Коваль не без побоювання відчинив двері і побачив Пацюка, що сидів на долівці по-турецькому перед невеликою діжкою, на якій стояла миска з галушками. Ця миска стояла врівень з його ротом, і він сьорбав юшку, хапаючи часом зубами галушки. Вакула уклонився Пацюкові, сказав, що той доводиться трохи родичем чортові, а потім попросив допомоги. Коваль сказав, що доводиться просити ласки в самого чорта, а Пацюкові за допомогу пообіцяв віддячити. Коли коваль спитав, як шукати чорта, Пацюк відповів: "Тому не треба далеко ходити, в кого чорт за плечима". Раптом перед Пацюком з'явилися дві дерев'яні миски; одна була повна вареників, друга сметани. Пацюк роззявив рота, а вареник сам вискочив з миски, шубовснув у сметану, а потім потрапив йому в рот. Вакула так здивувався, що роззявив рот, і ту ж мить помітив, що вареник лізе і йому в рот. Відіпхнувши вареник та втерши губи, коваль почав роздумувати про те, що сьогодні голодна кутя, а Пацюк їсть вареники скромні! Побожний коваль прожогом вибіг з хати.

Надворі, як тільки коваль спустив мішок, чорт вискочив з нього й сів верхи Вакулі на шию. Мороз пішов поза шкірою у коваля; перелякавшись та збліднувши, не знав він, що робити, вже хотів перехреститися... Але чорт сказав, що зробить для нього все, і Оксана буде його. Вакула погодився, а чорт сплеснув руками і почав з радості галопувати на шиї коваля. Чорт думав, що тепер уже віддячить ковалеві за всі малювання та небилиці, що той вигадував на чортів! Та й чортові товариші радітимуть, що їм попався найпобожніший на все село чоловік.

Та не сталося так, як хотів чорт. Вакула схопив його за хвіст, а потім поклав хреста. Чорт зробився такий тихий, мов ягнятко. Коваль скочив на нього верхи і підняв руку, наміряючись перехрестити. Тоді чорт пообіцяв, що зробить все, тільки хай коваль відпустить його. Вакула наказав чортові везти його зараз—таки в Петербург до цариці.

Довго стояла Оксана, роздумуючи про чудні ковалеві слова. Вона хвилювалася, що

він справді наважиться на що-небудь страшне. Дівчина помітила, що коваль забув свої мішки і сказала подругам, щоб тягли до її хати. Їх було важко підняти, тому гурт побіг по санки.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Полоненим дуже надокучило сидіти в мішках. Чуб коли почув, що вирішила його дочка, то заспокоївся і не хотів уже вилазити, нехай же краще дівчата довезуть на санках. Але сталося зовсім не так, як сподівався Чуб: у той час, коли дівчата побігли по санки, сухорлявий кум виходив з шинку не в доброму настрої, бо шинкарка не дала набір. Кум набрів на мішки, потім завдав собі на плечі мішок з Чубом та з дяком, але відчув, що він занадто важкий. На щастя поруч опинився ткач Остап Шапуваленко. Чоловіки домовилися разом взяти мішок і поділити наколядоване добро.

Мішок принесли до кума, та там була його жінка, хоч він думав, що її точно нема вдома. Ткач і кум були спантеличені. Почалася сварка за мішок, бо жінка хотіла привласнити його собі. Але ткач і кум мужньо відстояли мішок. Та раптом жінка вискочила з коцюбою в руках. Потім вона розв'язала мішок і заглянула в нього. Подумавши, що там лежить цілий кабан, вона скрикнула і сплеснула з радості в долоні. Та тут з мішка виліз Чуб. Він сказав, що втяв з ними смішну штуку, і що в мішку під ним лежить ще дещо. Дяк, побачивши тепер, що нема куди дітись, видряпався з мішка. Тоді Чуб сказав при всіх, що то Солоха ховала усіх в мішки, а тих мішків в неї повна хата.

Дівчата трохи здивувались, не знайшовши одного мішка. Вони гуртом взяли другого мішка й поклали на санки. Голова вирішив мовчати, міркуючи: коли він закричить, щоб його випустили й розв'язали мішок – дурні дівчата розбіжаться; подумують, що в мішку сидить диявол, і він залишиться на вулиці. Нарешті приїхали і з реготом утягли мішок в хату. Коли голова почав гикати та кашляти на все горло, дівчата кинулись тікати. Та тут додому прийшов Чуб. З мішка виліз голова, він був збентежений. Обидва чоловіки не знали, що казати один одному. Коли голова пішов, Чуб хотів пошукати в мішку другого чоловіка, але в цьому мішку вже більше нікого не було.

Тим часом Вакула летів над землею на чорті. Скоро вони прибули в Петербург. Чорт, перелетівши через шлагбаум, перекинувся конем, і коваль побачив себе на баскому бігуні посеред вулиці. Вигляд міста вразив коваля. Він знав, що десь тут мали бути запорожці, що проїздили восени через Диканьку. Вони їхали з Січі з паперами до цариці. Коваль наказав чорту залазити в кишеню і вести до запорожців. Чорт в одну хвилину схуд і вліз йому в кишеню, а Вакула опинився перед великим будинком. Він зайшов і побачив тих самих запорожців, що проїздили через Диканьку. Вони впізнали Вакулу, а той попросив їх взяти його до цариці, бо вони саме збиралися туди. Ковалю дали одягнути гарний одяг, а потім у величезній кареті вони поїхали до палацу.

Пройшовши чотири зали, а потім ще дві, запорожці і Вакула зупинились. Тут

велено було їм дождити. В залі товпилося кілька генералів у гаптованих золотом мундирах. Запорожці вклонилися на всі боки й стали купою. Через хвилину до них підійшов огрядний чоловік у гетьманському мундирі, то був сам Потьомкін. Потім увійшло безліч дам в атласних вбраннях. Запорожці раптом усі попадали на землю й закричали в один голос: "Помилуй, мамо! помилуй!" Коваль, не бачачи нічого, простягся й собі, з усією ширістю, на підлозі. Цариця наказала встати.

Коваль побачив перед себе невелику на зріст жінку, трохи навіть огрядну, напудрену, з голубими очима. Запорожці почали розмовляти з нею, а Потьомкін скривився, бачивши, що запорожці кажуть зовсім не те, чого він їх учив...

Один із запорожців виступив наперед і просив змилюватися і не губити народ, адже запорожці зробили для цариці багато послуг. Коли ж цариця спитала, чого вони хочуть, тут Вакула упав раптом на землю і спитав, з чого зроблені її черевички. Цариця засміялася. Придворні засміялися теж. Потьомкін і хмурився і усміхався разом. Запорожці почали штовхати під руку коваля, думаючи, чи не з'їхав він часом з глузду. Цариця наказала принести Вакулі свої найдорожчі, з золотом, черевички. Їх принесли, і Вакула почав говорити компліменти для ніжок цариці. Відчувши, що запорожці штовхають його під боки, Вакула вирішив замовкнути; і коли цариця, звернувшись до старих, почала розпитувати, як у них живуть на Січі, які звичаї водяться, то коваль, відійшовши назад, нагнувся до кишені і сказав чортові виносити його звідси.

А в той час у Диканьці баби сперечалися про те, що ж сталося з Вакулою. Товстакчиха запевняла усіх, що коваль утопився. Стара Переперчиха говорила, що бачила на власні очі, як коваль повісився. Потім зчинився скандал, а голова жалів, що село втратило такого гарного коваля.

Оксана збентежилась, коли до неї дійшли такі вісті. Вона мало вірила очам Переперчихи та бабським теревенням. Дівчина знала, що коваль надто побожний, щоб зважитися занапастити свою душу. Цілу ніч вона не спала, вся горіла; а на ранок по самі вуха закохалася в коваля.

Чуб не виявив ні радості, ні смутку про долю Вакули. Його думки заповняло одне: він ніяк не міг забути зрадливості Солохи.

Зранку усі люди пішли до церкви. Усі миряни помітили, що свято – ніби й не свято; що все начебто чогось. А коли дяк заспівав охрипим голосом, бо ж застудився в мішку, люди помітили, що бракує співу Вакули.

Ще швидше наостанку ночі чорт мчав із ковалем назад. І вмить опинився Вакула коло своєї хати. Чорт уже хотів утекти, але Вакула, схопивши хворостину, оперішив він його три рази. Бідний чорт кинувся бігти. Замість того, щоб обдурити, спокусити та пошити в дурні інших, ворог людського роду сам був обдурений.

Вакула проспав аж до обіду. Прокинувшись, він каявся, що проспав утренью й обідню. Заспокоївши себе тим, що наступної неділі висповідається у цьому попові і з нинішнього дня почне бити по 50 поклонів цілий рік, він витяг черевики. Потім умився, причепурився якнайкраще, одягся у те саме вбрання, що добув у запорожців, вийняв зі скрині нову шапку, новий барвистий пояс; поклав усе це разом з нагайкою в хустку й

подався просто до Чуба.

Чуб вирячив очі, коли увійшов до нього коваль, і не знав з чого дивуватись: чи з того, що коваль воскрес, чи з того, що коваль насмілювався до нього прийти, чи з того, нарешті, що він вирядився таким чепуруном і запорожцем. Та ще більше здивувався він, коли Вакула розв'язав хустку й поклав перед ним новісіньку шапку й пояс, а сам упав йому до ніг і сказав, щоб вибив його нагайкою і перестав гніватися. Чуб узяв нагайку і вдарив його тричі по спині, а потім спитав, чого той хоче. Вакула попросив віддати за нього Оксану. Чуб трохи подумав, подивився на шапку та пояс, шапка була чудова, пояс теж не поступався перед нею, згадав зрадливу Солоху і сказав рішуче: "Добре! Присилай сватів". Тут увійшла Оксана, а Вакула подав їй черевики. Дівчина сказала, що вона й без черевиків..., а далі не договорила й зашарілась. Коваль підійшов ближче, взяв її за руку і поцілував.

Вакула і Оксана одружилися, поставили хату, з якої дивувався блаженної пам'яті архієрей, що проїжджав Диканькою. У пари народилося немовлятко, а Вакула пофарбував задарма увесь лівий крилас церкви. А на стіні збоку, як увійдеш у церкву, намалював Вакула чорта в пеклі, такого гидкого, що всі плювали, коли проходили повз нього.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу